

Paul A. Baran

## DEN INTELLEKTUELLES OPPGAVE

Hva er en intellektuell? Det mest nærliggende svar synes å være en person som arbeider med sitt intellekt. Han baserer sitt utkomme på sin hjerne i stedet for på sin muskelkraft. (Hvis han ikke behøver å bekymre seg for sitt utkomme, vil han tilfredsstille sine interesser ved å arbeide med sitt intellekt.) Til tross for at denne definisjonen er både enkel og likefram, vil den likevel som oftest bli betraktet som fullstendig utilstrekkelig. Selv om den passer på alle som ikke har et fysisk arbeide, er den opplagt ikke i overensstemmelse med det som vanligvis forstås med begrepet «intellektuell». I virkeligheten viser dannelsen av uttrykk som «long-haired professor» og «egghead» at det et eller annet sted i den offentlige bevissthet eksisterer en annen oppfatning av begrepet intellektuell, og at denne oppfatningen omfatter en bestemt kategori mennesker som utgjør en langt mindre gruppe enn «de som arbeider med sine hjerner».

Dette er ikke bare en terminologisk spissfindighet. Eksistensen av disse to forskjellige oppfatningene reflekterer tvert i mot en aktuell sosial tilstand, og forståelsen av denne sosiale tilstand kan hjelpe oss et langt skritt på vei mot en bedre forståelse av de intellektuelles stilling og funksjon i samfunnet. For den første definisjonen – så generell den er – passer nøyaktig på en stor gruppe mennesker som utgjør en viktig del av samfunnet: individer som arbeider med sine hjerner i stedet for med sine muskler, som tjener til livets opphold med sine hoder i stedet for med sine hender. La oss kalle disse menneskene *intellektarbeidere* i motsetning til kroppsarbeidere. De er forretningsmenn og leger, organisasjonsledere og kulturformidlere, aksjemeglere og universitetsprofessorer. Det ligger ikke noe odiøst i denne betegnelsen, like lite som det ligger noe odiøst i uttrykkene «alle amerikanere» eller «alle mennesker som røyker pipe». Denne gruppe av intellektarbeidere har økt jevnt og representerer et av de mest iøynefallende resultater av den historiske utvikling fram til i dag. Den reflekterer et uhyre viktig aspekt ved den samfunnsmessige arbeidsdeling som begynte med den første utkrystallisering av et profesjonelt presteskap, og som har nådd sitt høydepunkt under det kapitalistiske system: atskillelsen av mentale og manuelle aktiviteter, av hvitsnipper og proletarer.

Årsakene til denne atskillelsen så vel som dens konsekvenser, er vidtrekkende og komplekse. Atskillelsen er blitt muliggjort av den kontinuerlige økning som har funnet sted i produktiviteten, og har selv i høy grad bidratt til denne økningen. Samtidig er den blitt en av hovedårsakene til den tiltagende

desintegrasjon av menneskene som Marx refererte til som «menneskets fremmedgjørelse fra seg selv». Denne fremmedgjørelsen kommer ikke bare til uttrykk ved den nedbrytende virkning som atskillelsen har på den menneskelige utvikling og vekst – den virkning som ikke svekkes, men tvert imot forsterkes ved at intellektarbeiderne i større eller mindre grad driver på med «fysisk trening» – og ved at kroppsarbeiderne fra tid til annen tar del i «det kulturelle liv». Fremmedgjørelsen kommer også til uttrykk ved den dyptgripende polarisering av samfunnet i to skarpt avgrensede leirer som nesten ikke har forbindelse med hverandre. Denne polariseringen skjærer tvers igjennom motsetningsforholdet mellom de sosiale klasser, og har frembrakt en tykk ideologisk tåke som skjuler de virkelige utfordringer samfunnet står overfor. Den har også skapt holdninger og splittelser som ikke er mindre falske og ødeleggende enn de som har oppstått på grunnlag av rasefordommer og religiøs overtro. For alle intellektarbeidere har en iøynefallende felles interesse: ikke å måtte begynne med det mer besværlige, mindre lønnsomme og – siden det er de som bestemmer normene for aktverdighet – mindre aktverdige kroppsarbeide. Drevet av denne interessen prøver de å gi inntrykk av at de er langt viktigere og mer uunnværlige enn de i virkeligheten er. De overdriver vanskeligheten av sitt arbeide og omfanget av den ferdighet som er nødvendig for å utføre det, og de blåser opp betydningen av formell utdanning, akademiske grader, osv. Og de garderer seg mot kroppsarbeide idet de prøver å beskytte sin egen posisjon. De identifiserer seg med de intellektarbeiderne som utgjør den herskende klassen, og de holder på det samfunnssystem som ligger til grunn for deres status og som har skapt og beskytter deres privilegier.

Under det kapitalistiske systemet er således intellektarbeideren typisk den trofaste tjener, agenten, funksjonæren og systemets talsmann. Det er karakteristisk for ham at han tar det eksisterende samfunnssystem for gitt, og at han bare setter spørsmålsteget ved de herskende tilstander som befinner seg innenfor det begrensede området han i øyeblikket er opptatt av. Og det han er opptatt av i øyeblikket, er bestemt av den jobben han holder på med. Er han for eksempel ikke fornøyd med kostnadsnivået i den fabrikk han eier, driver eller er ansatt i, vil han kanskje prøve å senke kostnadene. Han kan for eksempel få i oppdrag å reklamere for en ny såpe eller en ny politisk kandidat, og han vil utføre sitt oppdrag omhyggelig og vitenskapelig. Er han for eksempel ikke fornøyd med de eksisterende kunnskaper om atomets oppbygning, vil han følgelig vie all sin arbeidskraft og alle sine evner til å finne nye metoder og midler til å utvide dem. Man kunne nesten bli fristet til å kalle ham en *tekniker*, men dette vil lett kunne bli misforstått. Som formann i en organisasjon vil han kunne ta vidtrekkende avgjørelser som berører nasjonaløkonomien så vel som arbeidet, og dermed det daglige liv til tusenvis av mennesker. Som et viktig regjeringsmedlem vil han kunne øve stor innflytelse på verdenspolitikkens utvikling. Og som leder for en stor stiftelse

eller vitenskapelig organisasjon vil han kunne bestemme både metodene og retningen av forskningsarbeidet for et stort antall vitenskapsmenn over en lengre tidsperiode. Alt dette er opplagt ikke hva som menes med begrepet «tekniker». «Tekniker» betegner jo vanligvis en person som ikke har til oppgave å formulere retningslinjer, men derimot å følge dem, ikke å bestemme målene, men å utarbeide metoder som kan benyttes til å nå dem, ikke å sørge for den store oversikten, men derimot å passe på de små detaljene. Og til tross for dette kommer betegnelsen «tekniker» likevel nærmere det jeg egentlig mener med uttrykket «intellektarbeider» enn hva vanlig bruk av ordet antyder.

For som tidligere nevnt er hensikten med intellektarbeiderens arbeide og tankevirksomhet bestemt av den spesielle jobben han holder på med. Det det gjelder, er å rasjonalisere, beherske og manipulere den del av virkeligheten – likegyldig hvilken – som han i øyeblikket har å gjøre med. I dette henseende er det liten eller ingen forskjell på ham og kroppsarbeideren som støper metallplater, monterer en maskin eller murer en murvegg. Eller sagt på en annen måte: intellektarbeideren som sådan bryr seg ikke noe om betydningen av sitt arbeide, dets viktighet eller plass innenfor den totale ramme av all samfunnsmessig aktivitet. Han er ikke opptatt av hvilken sammenheng det er mellom det segment av menneskelig virksomhet han tilfeldigvis opererer innenfor, og andre segmenter, for ikke å si den totale historiske prosess. Hans naturlige motto er å passe sine egne saker; og – hvis han er samvittighetsfull og ærgjerrig – å være så effektiv og vellykket som mulig på sitt eget område. Forøvrig lar han de andre passe sine egne saker – hva det nå enn måtte være. Vant som han er til å tenke i begreper som opplæring, erfaring og kompetanse, betrakter han det å beskjeftige seg med problemer i tilknytning til en bestemt helhet, som en spesialitet blant mange andre. Dette er for ham filosofenes, teologenes eller politikernes område, likesom «kultur» eller «verdier» er poetenes, kunstneres eller de vise menns sak.

Det er imidlertid ikke slik å forstå at enhver intellektarbeider uttrykker dette synet eksplisitt og holder seg bevisst til det. Likevel har han, kan man nesten si, en instinktiv affinitet til teorier som innbefatter og begrunner dette synet. En av disse teoriene er Adam Smiths ærverdige og velkjente oppfatning av verden. Han tenker seg en verden hvor det beste den enkelte kan gjøre for å få samtlige hager til å blomstre, er å dyrke sin egen hage. I lyset av denne filosofien vil individets befatning med helheten bevege seg ut av senteret for dets oppmerksomhet. Helheten vil – om i det hele tatt – bare berøre individet perifert, dvs. i dets egenskap av å være borger. Denne filosofiens styrke og innflytelse skriver seg fra den meget viktige sannhet som den meddeler at: under det kapitalistiske system konfronteres individet med helheten som en overveldende objektivisert prosess, og denne prosessen drives fram av uklare krefter som individet ikke er i stand til å forstå, og som det har gitt opp å påvirke.

Den andre teorien som gjenspeiler intellektarbeiderens tilstand og som tilfredsstillende hans krav, er forestillingen om at midlene kan atskilles fra målet, at vitenskap og teknologi på den ene side kan atskilles fra formuleringen av mål og verdier på den annen. Denne oppfatningen – hvis herkomst er minst like så fornem som den til Adam Smith – har C.P. Snow treffende referert til som «en måte å fraskrive seg ansvar på».<sup>1</sup> Ifølge Snow hevder de «som ønsker å fraskrive seg ansvaret at: *vi* produserer redskapen. *Vi* nøyer oss med det. Det står opp til *dere*, resten av verden, politikerne, å avgjøre hvorledes redskapen skal anvendes. Redskapen kan kanskje bli brukt til formål som flesteparten av oss ville betrakte som dårlige. I så fall beklager vi det. Men som vitenskapsmenn angår det oss ikke.» Og det som kan sies om vitenskapsmennene, kan i samme grad sies om alle andre intellektarbeidere.

Det burde være unødvendig å påpeke at i praksis vil det «å fraskrive seg ansvar» innebære nøyaktig den samme holdning som den Smith inntar når han snakker om «å passe sine egne saker». I virkeligheten er det bare et annet navn for det. Og denne holdningen forblir stort sett uberørt av den nå så alminnelige tilbøyelighet til å sette sin lit til regjeringen i stedet for til *laissez faire* prinsippene, til å erstatte Guds usynlige hånd med den kapitalistiske stats mer iøynefallende om enn på ingen måte mer godgjørende hånd. Resultatet er det samme: det forekommer det enkelte individ irrelevant å interessere seg for helheten, og ved å overlate dette anliggende til andre, aksepterer det dermed den eksisterende helhets struktur som en kjensgjerning, og skriver under på de rådende kriterier for rasjonalitet, på de herskende verdier og på de sosialt påtvungne mål på effektivitet, prestasjoner og suksess.

På bakgrunn av dette vil jeg hevde at det er i forholdet til de spørsmål som den totale historiske prosess reiser, at vi må lete etter den avgjørende ulikhet som atskiller intellektarbeiderne fra de intellektuelle.<sup>2</sup> For det som karakteriserer en intellektuell og utmerker han fremfor intellektarbeideren og i virkeligheten alle andre, er at hans interesse for den totale historiske prosess ikke er en perifer interesse, men gjennomsyrrer hans tanker og øver betydelig innflytelse på hans arbeide. Dette innebærer imidlertid ikke at den intellektuelle i sitt daglige virke er innviklet i studiet av absolutt all historisk utvikling. Dette ville opplagt være en umulighet. Men det betyr at den intellektuelle systematisk prøver å finne sammenhengen mellom det spesielle område han arbeider med, og andre aspekter ved den menneskelige eksistens. I virkeligheten er det nettopp denne bestrebelsen på å *finne den gjensidige sammenheng* mellom forskjellige ting og fenomener som utgjør det mest karakteristiske trekk ved de intellektuelle. Og disse ting og fenomener vil for de intellektarbeiderne som arbeider innenfor rammen av kapitalistiske institusjoner og som er sunket ned i den borgerlige ideologi, nødvendigvis fortone seg å tilhøre strengt atskilte felter av samfunnets totale kunnskap og samfunnets totale virksomhet. Og det er likeledes denne bestrebelse som

utgjør en av de intellektuelles prinsipielle funksjoner i samfunnet: å tjene som et symbol og som en påminnelse om det fundamentale faktum at alle de tilsynelatende autonome og ulike deler som samfunnslivet er delt opp i under det kapitalistiske system – litteratur, kunst, politikk, økonomi, vitenskap, menneskets kulturelle og psykiske tilstand – bare kan forstås (og påvirkes) dersom de blir klart oppfattet som deler av den historiske prosessens omfattende helhet.

Prinsippet om at «sannheten er helheten» – for å bruke et av Hegels uttrykk – innebærer videre med ufravikelig nødvendighet at man nekter å akseptere en enkelt del av helheten som et absolutt faktum, og at man nekter å behandle den som om den var unndratt muligheten for analyse. Hva enten undersøkelsen har sammenheng med arbeidsløsheten i et land, med tilbakegangen og uhygiene i et annet, med de eksisterende undervisningsforhold eller med den framtidige vitenskapelige utvikling, så kan ingen av de herskende tilstander i et samfunn bli tatt som gitte, og ingen kan betraktes som uvesentlige for undersøkelsen. Og det er i høyeste grad utillatelig å unnlate å klargjøre de komplekse forbindelser mellom det fenomen som er oppe til behandling – hva det enn måtte være – og det som uten tvil er den sentrale kjerne i den historiske prosess: selve samfunnssystemets dynamikk og utvikling.

Enda mer viktig er det å forstå følgene av den praksis som de borgerlige ideologer omhyggelig har utviklet, og som består i å betrakte de såkalte «menneskelige verdier» som irrelevante innenfor området av den vitenskapelige forskning. For selv om disse «verdier» og «etiske oppfatninger» utgjør data som intellektarbeiderne ikke befatter seg med, så faller de ikke ned fra himmelen. De utgjør tvert i mot viktige aspekter ved og resultater av den historiske prosess, som ikke bare må tas i betraktning, men også undersøkes med henblikk på deres opprinnelse og den rolle de spiller i den historiske utvikling. I virkeligheten representerer avmystifiseringen av «verdier» og «etiske oppfatninger», identifiseringen av de sosiale, økonomiske og psykiske årsaker til deres oppkomst, forandring og forsvinnen, så vel som avdekkingen av de spesifikke interesser de til ethvert tidspunkt tjener; det største enkeltbidrag en intellektuell kan yte til fremme av den menneskelige utvikling.

Og dette reiser et nytt problem. Fortolker vi intellektarbeidernes funksjon som anvendelsen av det mest effektive middel for oppnåelse av et visst fastlagt mål, så inntar de en likegyldig holdning til disse målene i seg selv. I egenskap av å være spesialister, ledere og teknikere, tror de at de ikke har noe å gjøre med målsettingen, og de føler seg heller ikke kvalifiserte til å uttrykke en preferanse for et mål framfor et annet. Som tidligere nevnt innrømmer de at de som borgere kan ha visse verdipreferanser, men disse er verdt verken mer eller mindre enn verdipreferansene til andre borgere. Som vitenskapsmenn, eksperter og stipendiater derimot ønsker de å avholde seg fra å gå god

for en eller annen av disse «verdioppfatningene». Det burde imidlertid være helt klart at en slik avholdenhet i praksis betyr godkjenning av status quo. Det er ensbetydende med å rekke en hjelpende hånd til de som prøver å forhindre enhver forandring av det eksisterende system i favør av et bedre system. Det er denne «etiske nøytralitet» som har fått mang en økonom, sosiolog og antropolog til å erklære at han qua vitenskapsmann ikke kan ta standpunkt til om det vil være til det verre eller bedre for folkene i de underutviklede landene å slå inn på den veien som fører til økonomisk vekst, og det er i navnet til den samme «etiske nøytralitet» at eminente vitenskapsmenn har viet alle sine talenter og hele sin arbeidskraft til oppdagelse og perfektionering av midler som benyttes til bakteriologisk krigføring.

Men det kan innvendes på dette punktet at jeg uten bevisførsel antar hva som er sannheten i denne saken, at spørsmålet oppstår nettopp fordi det er umulig ved hjelp av bevis og logikk alene å utlede kriterier for hva som er godt og hva som er dårlig, hva som bidrar til i stedet for å stride imot den menneskelige velferd. Uansett hvilken styrke det kan være i dette argumentet, så ligger det likevel på siden av saken. Det skal hurtig innrømmes at det ikke er noen mulighet for å komme fram til en avgjørelse om hva som er godt eller dårlig for den menneskelige utvikling, som vil være absolutt gyldig uansett tid og sted. Men en slik absolutt, universell anvendbar avgjørelse er hva vi kan kalle et falskt siktepunkt, og å insistere på dens uunnværlighet kan bare gjøres med utgangspunkt i en reaksjonær ideologi. Sannheten er at hva som utgjør en mulighet for menneskelig framskritt, for forbedring av den menneskelige situasjon, og også hva som bidrar til eller er uforenlig med dens realisering, varierer i historiens løp fra den ene periode til den andre, fra en del av verden til en annen. Spørsmål med henblikk på hvilke avgjørelser som trengs, har aldri vært abstrakte, dvs. spekulative spørsmål vedrørende «godt» og «ondt» i sin alminnelighet: de har alltid vært konkrete problemer som har kommet i samfunnets brennpunkt gjennom spenningene, motsetningene og de forandrede konstallasjonene i den historiske prosessen. Og ikke på noe tidspunkt har det vært noen mulighet for, eller for den saks skyld, noen nødvendighet å komme fram til absolutte gyldige løsninger: til alle tider har det nemlig eksistert en utfordring om å bruke menneskehetens totale akkumulerte visdom, kunnskap og erfaring til oppnåelse av den best mulige tilnærming til det som utgjør den beste løsningen under de herskende forhold.

Men hvis vi skal følge de som «fraskriver seg ansvar» og de «etisk nøytrale» som bare passer sine egne saker, da ville vi forhindre nettopp det laget i samfunnet som har (eller burde ha) den største kunnskap, den mest omfattende utdanning, og den største mulighet for å utnytte og assimilere historisk erfaring, fra å forsyne samfunnet med den menneskelige orientering og intelligente ledelse som kanskje kunne være oppnåelig på hvert konkret vendepunkt i samfunnets historiske reise. Hvis – som en fremstående økonom nylig bemerket – «alle mulige meninger skal bety nøyaktig like mye

som min egen», hvor stort vil da det bidrag være som vitenskapsmennene og alle mulige kategorier intellektarbeidere er villige og i stand til å yte til samfunnets velferd? Det vil være helt utilfredsstillende å svare at bidraget består i den «knowhow» som er nødvendig for å realisere den målsetning som samfunnet har valgt – hva nå denne målsetning enn måtte være. For det burde være helt opplagt at de «valg» som samfunnet tar, ikke skyldes mirakler, men derimot at samfunnet blir ledet til visse «valg» av den ideologien som den til enhver tid eksisterende samfunnsstruktur frembringer, og blir smigret, skremt og truet til andre «valg» av de interesser som er i posisjon til å smigre, skremme og true. Når intellektarbeideren unnlater å prøve å påvirke resultatet av disse «valgene», så betyr ikke dette på noen som helst slags måte at all «verdi»-dannelse har opphørt. Det betyr tvert imot at man overlater dette viktige feltet til sjarlataner, snyltere og andre hvis intensjoner og planer er alt annet enn menneskevennlige.

Det kan være gunstig å nevne ytterligere et argument som er blitt kastet fram av enkelte av de mest konsekvente «etiske nøytralister». De bemerker – enkelte ganger haltende og rødmende – at det ikke på noen som helst måte er godtgjort ved hjelp av bevis og logikk at det er noen dyd å være filantropisk. Hvorfor skal ikke enkelte mennesker kunne sulte, hvis deres lidelse tillater andre å nyte overflod, frihet og lykke? Hvorfor skal man prøve å forbedre massenes liv i stedet for å ta godt vare på sine egne interesser? Hvorfor skal man bry seg om frasen «hjelp til de underutviklede landene», dersom slikt bry forårsaker ubehag og besvær for en selv? Er ikke den humanistiske posisjon i seg selv en «verdioppfatning» som ikke har noe logisk fundament? For ca. tretti år siden stilte en nazistisk studentleder (som til sist ble en prominent SS-mann og Gestapofunksjonær) meg disse spørsmålene på et offentlig møte, og det beste svaret jeg kunne gi da, er fremdeles det beste svaret jeg kan gi nå: en meningsfylt diskusjon om menneskelige problemer kan bare føres med mennesker, man kaster bort sin tid ved å snakke med udyr om menneskelige anliggender.

Dette er spørsmålet som den intellektuelle ikke kan gå på akkord med. Uenighet, argumentasjon og bitter strid er uunngåelig og i virkeligheten absolutt nødvendig for å få brakt på det rene hvilke betingelser som ligger til grunn for velstand, utvikling og menneskelig lykke, og hvilke midler som er nødvendige for å realisere disse betingelsene. Men tilknytningen til humanismen, fastholdingen av prinsippet om at ønsket om menneskelig fremgang ikke trenger noen vitenskapelig eller logisk begrunnelse, utgjør hva vi kan kalle det aksiomatiske grunnlaget for all meningsfylt intellektuell innsats. Et individ som ikke aksepterer dette aksiomatiske grunnlaget, kan verken betrakte seg selv eller bli betraktet som en intellektuell.

Selv om verkene til C.P. Snow ikke etterlater noen tvil om at han ville akseptere dette utgangspunktet uten reservasjoner, så synes det likevel som om han mener at den intellektuelles oppgave i alt vesentlig kan reduseres til

forpliktelsen til å fortelle sannheten. (Det er verdt å bemerke her at heller ikke forslaget om at sannhet skal foretrekkes fremfor løgn, er godtgjort ved hjelp av bevis og logikk.) I virkeligheten er hovedårsaken til hans beundring av vitenskapsmennene å finne i deres hengivenhet for sannheten. Vitenskapsmennene – sier han i den henvisning som det tidligere er referert til – «ønsker å oppdage hva som befinner seg der. Uten dette ønsket vil det ikke være noen vitenskap. Det er drivkraften til all forskning. Det tvinger vitenskapsmannen til alltid å ha en altoverskyggende respekt for sannheten. Dvs. hvis du skal kunne oppdage hva som befinner seg der, så må du ikke bedra deg selv eller noen andre. Du må ikke lyve overfor deg selv. Eller på det enkleste plan: du må ikke forfalske dine eksperimenter.» Og likevel, til tross for at disse påbudene er et langt skritt på veien mot formuleringen av den intellektuelles grunnleggende oppgave, så er de ikke vidtrekkende nok til å omfatte hele problemet. For problemet er ikke bare hvorvidt sannheten blir fortalt eller ikke, men også hva som utgjør sannheten i en gitt sak, så vel som om hva sannheten fortelles og om hva sannheten blir holdt tilbake. Endog innenfor de naturvitenskapelige områder er disse spørsmålene viktige. Der er nemlig sterke krefter i virksomhet som leder vitenskapsmennes arbeidskraft og evner i bestemte retninger, og som forhindrer deres arbeide i andre retninger eller om nødvendig sørger for at resultatet av dette arbeidet ikke får praktiske konsekvenser. Når det gjelder saker i relasjon til samfunnets struktur og dynamikk, så blir problemet av den største viktighet. For et sant utsagn om en sosial kjensgjerning kan (og vil som regel) forvandles til en løgn hvis den kjensgjerning det refereres til, rives ut av den samfunnsmessige sammenheng som den utgjør en integrert del av, hvis kjensgjerningen isoleres fra den historiske prosess som den er innebygget i. Innenfor dette området leter man således ofte (og uten risiko) etter, og sier sannheten om ting, som er uten enhver betydning. Og fastholdelsen av interessen for, og formuleringen av stadig nye utsagn om denne type sannhet, er blitt et mektig ideologisk våpen for de som forsvarer status quo. På den annen side blir det å fortelle sannheten om ting som er betydningsfulle, å lete etter sannheten om helheten og å avdekke de sosiale og historiske årsaker og de gjensidige sammenhenger mellom forskjellige deler av helheten, rakkert ned på som uvitenskapelig og spekulativt og blir straffet med yrkesmessig diskriminering, sosial ostrakisme og direkte trusler.

Ønsket om å fortelle sannheten er derfor bare én betingelse for å være en intellektuell. Den andre er mot og vilje til å gjennomføre en rasjonell undersøkelse uansett hva den måtte føre til, å foreta «en ubarmhjertig kritikk av alt bestående, ubarmhjertig i den forstand at kritikken ikke vil vike tilbake verken for sine egne konklusjoner eller for konflikter med de som sitter med makten» (Karl Marx). En intellektuell vil således i egentlig forstand være en samfunnskritiker, en person som er opptatt med å identifisere, analysere, og på den måten hjelpe til å overvinne hindringer som stenger veien til

oppnåelse av et bedre, mer menneskelig og mer rasjonelt samfunnssystem. Han blir således samfunnets samvittighet og talsmannen for de progressive krefter som i en hvilken som helst periode av historien, måtte eksistere i samfunnet. Og som sådan blir han unngåelig betraktet som en «urostifter», en «bråkmaker» og en «plage» av den herskende klassen som prøver å opprettholde status quo, så vel som av intellektarbeiderne som i sitt arbeide i beste fall vil anklage den intellektuelle for å være utopisk eller metafysisk eller i verste fall å være nedbrytende og opprørsk.

Jo mer reaksjonær en herskende klasse er, desto mer opplagt er det at det samfunnssystem som denne klassen støtter seg på, innebærer en hindring for den menneskelige frigjøring, og desto mer vil dens ideologi bestå av anti-intellektualisme, irrasjonalisme og overtro. Og dertil vil det bli vanskeligere for den intellektuelle å motstå det sosiale presset han blir utsatt for, å unngå å overgi seg til den herskende ideologien og bukke under for intellektarbeidernes komfortable og lønnsomme konformitet. Under slike forhold vil det være av den aller største viktighet – og absolutt nødvendig – å holde fast ved den intellektuelles funksjon og understreke hans oppgave. For det er under slike forhold at det faller i hans lodd, både som en ansvarlig og som en privilegert – å redde vår mest verdifulle historiske arv, nemlig den tradisjon som består i humanisme, fornuft og fremskritt.

Det kan kanskje sies at jeg identifiserer det å være en intellektuell med det å være en helt, at det er urimelig å forlange av folk at de skal motstå presset fra alle hevdvunne interesser, trosse alle farer og ofre sitt individuelle velvære for det menneskelige fremskrittets sak. Jeg er enig i at det ville være urimelig å forlange det. Det gjør jeg da heller ikke. Fra historien vet vi imidlertid om mangt et individ som selv i de mørkeste tider og under de vanskeligste forhold, har vært i stand til å heve seg over sine private, selviske interesser og underordne dem interessene til samfunnet som helhet. Men det krevde alltid stort mot, sterk integritet og stor dyktighet. Det vi kan håpe på nå, er at også vårt land kommer til å frembringe sin «kvote» med menn og kvinner som vil forsvare æren til den intellektuelle mot alt raseriet til de herskende interesser og mot alle angrep av agnostisisme, obskurantisme og umenneskelighet.

*Oversatt av Knut Aarvak*

## NOTER

- 1) Forfatteren refererer her til C.P. Snow, *The two cultures and the scientific revolution*, Cambridge University Press, New York 1959. O.a.
- 2) For å unngå mulige misforståelser: intellektarbeidere kan være (og er fra tid til annen) intellektuelle, og intellektuelle er ofte intellektarbeidere. Jeg sier ofte, fordi mang en industriarbeider, håndverker og bonde kan være (og har i bestemte historiske situasjoner vært) en intellektuell uten å være en intellektarbeider.